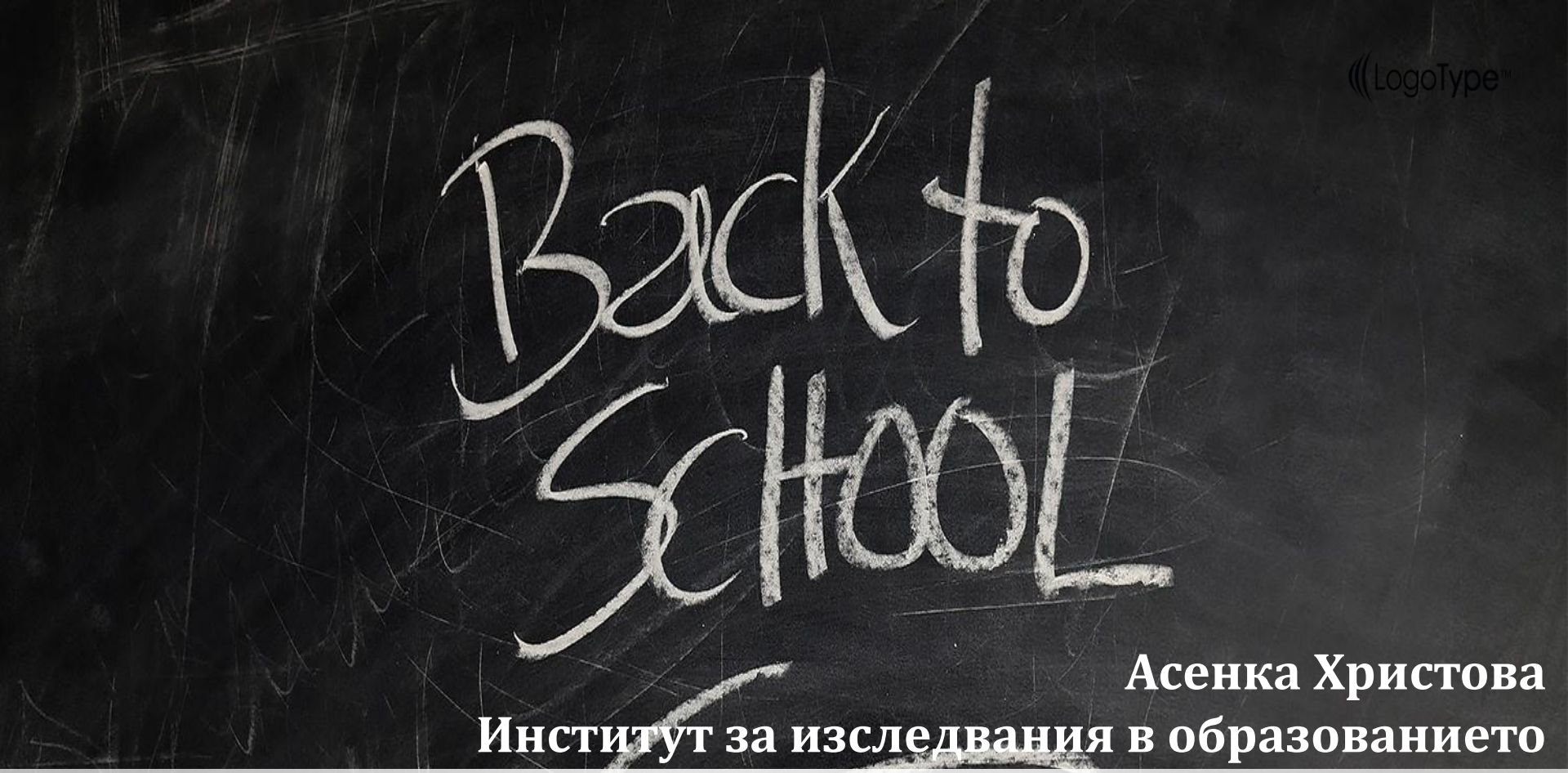

Асенка Христова
Институт за изследвания в образованието

Обратно в училище: качеството на училищния живот като предпоставка за ангажиране и превенция на отпадането

Iceland Liechtenstein Norway Active citizens fund

Изследователски въпроси

1

Кои са факторите, влияещи върху дезангажирането и отпадането от училище?

2

Как качеството на училищния живот може да повлияе върху тези процеси?

3

Кои области от качеството на училищния живот можем да измерим?

4

Каква е оценката на учениците за качеството на живота им в училище? Къде са различията?

5

Има ли връзка между качеството на училищния живот и мотивацията?

6

Има ли връзка между качество на училищния живот и академичните резултати?

Определяне на проблема: преждевременно напускане на училище

Дял на преждевременно напусналите образователната система (18-24 год.) в България и средно за ЕС

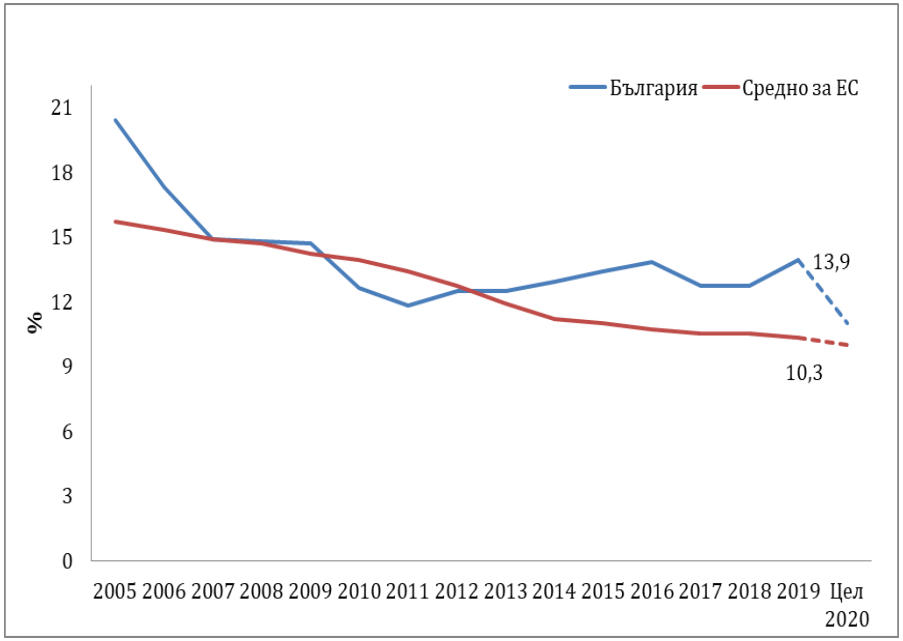

Преждевременно напуснали образователната система според степента на урбанизация

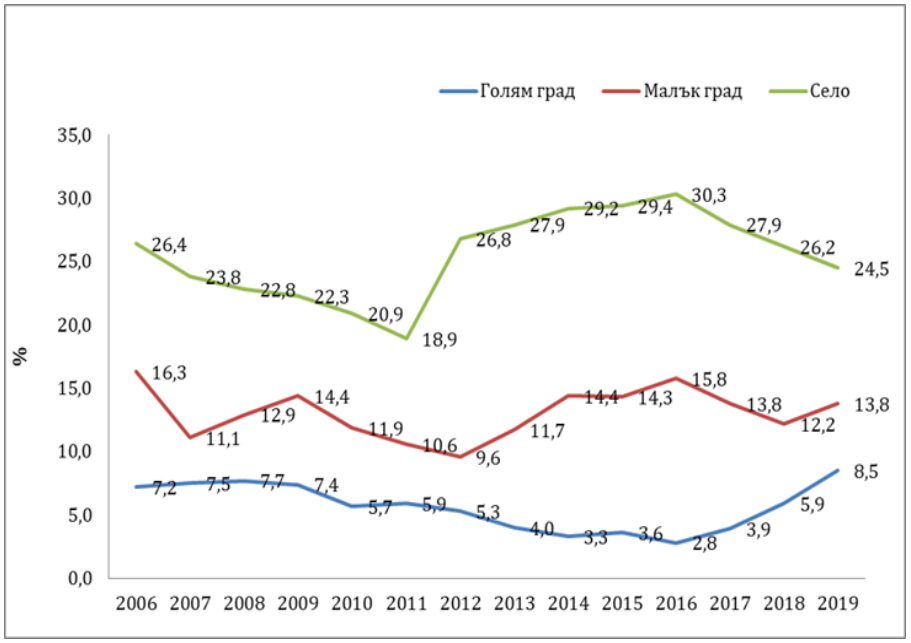

Източник: Евростат

„Преждевременно напуснали училище“ - лица на възраст между 18 и 24 години, завършили най-много основно образование, които не участват в никаква форма на образование или обучение

„Отпаднали от училище“ - обикновено се отнася до учениците в задължителна училищна възраст, които са били записани в училище през дадена учебна година, но не продължават обучението си през следващата учебна година или през следващите няколко учебни години

Определяне на проблема:
отпадане при прехода между образователните етапи

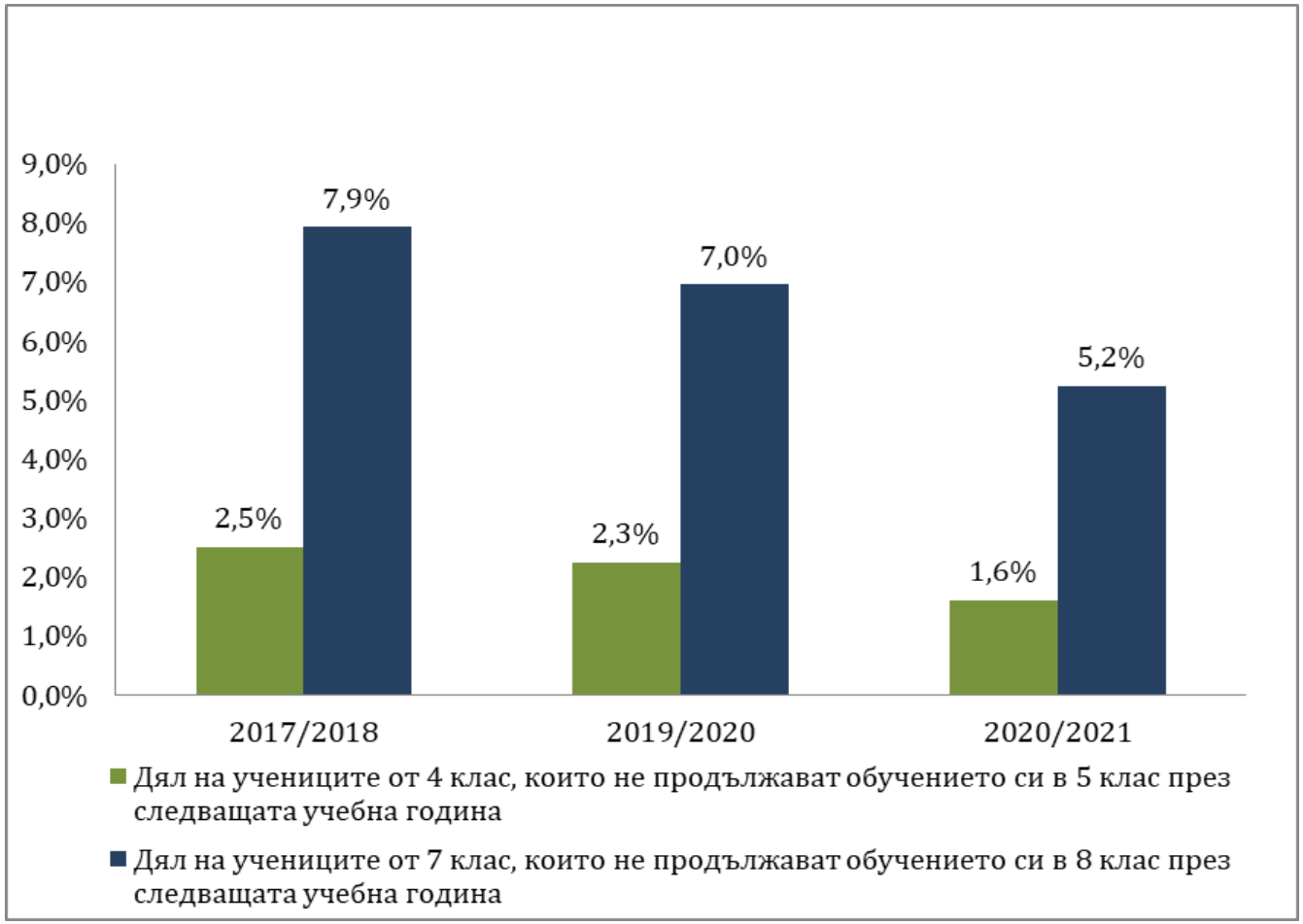

Източник: Институт за изследвания в образованието на база на данни на МОН и НСИ

Определяне на проблема: непълен обхват в образованието

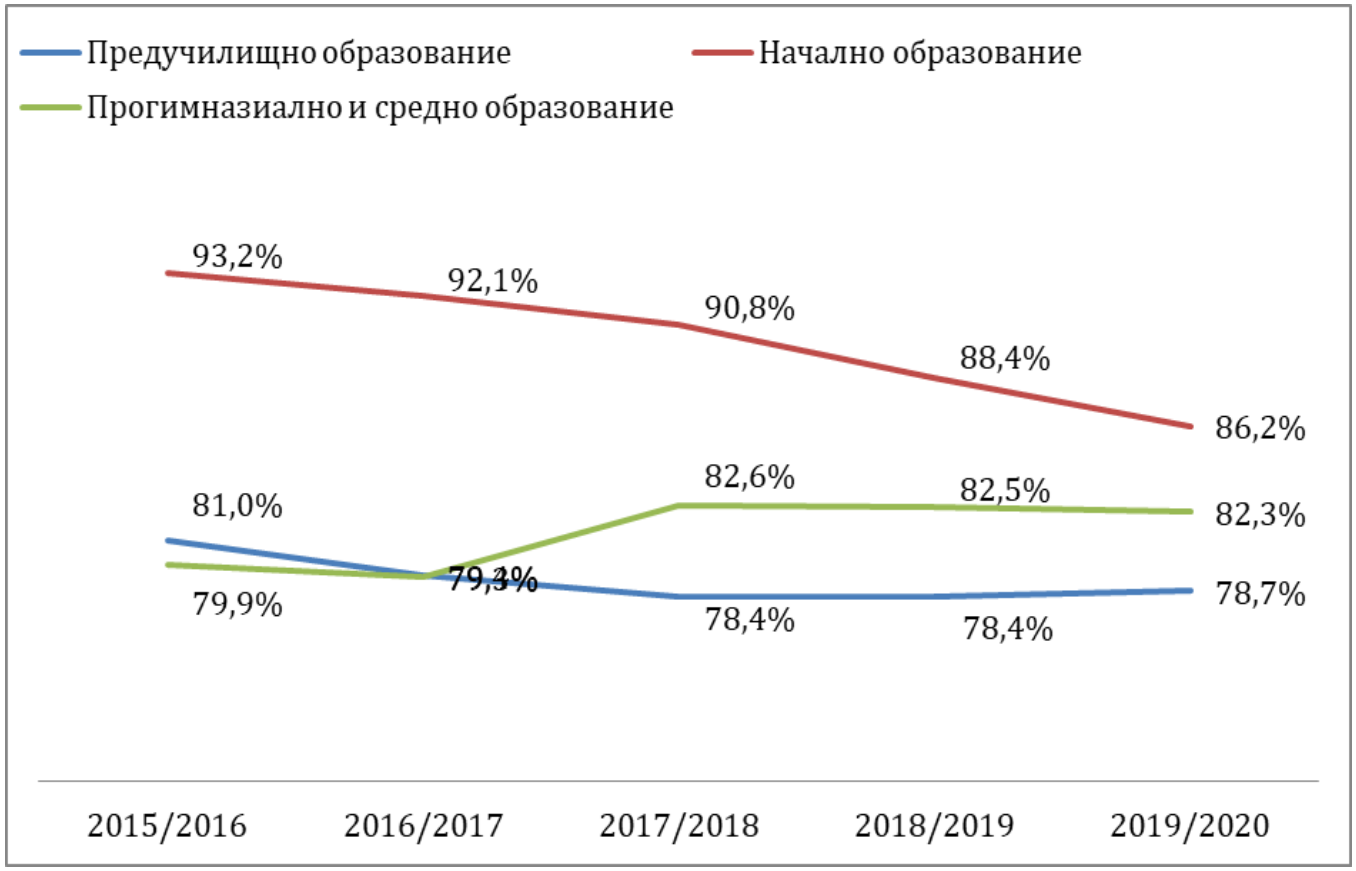

Източник: НСИ

Определяне на проблема: отпадане в гимназиален етап

Източник: Институт за изследвания в образованието на база на данните на CEDEFOP/REFERNET, МОН и НСИ

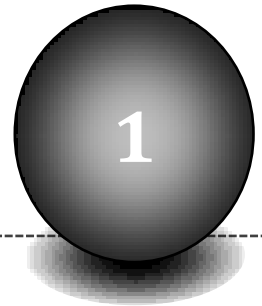

Кои са факторите, влияещи върху дезангажирането и отпадането от училище?

Рискови фактори за отпадане от училище

Семейна среда и благосъстояние

- ✓ Социално-икономически статус (образователно ниво и заетост на родителите)
- ✓ Принадлежност към малцинства
- ✓ Структура на семейството
- ✓ Дисфункционалност в семейството
- ✓ Липса на родителско присъствие
- ✓ Мобилност на семейството
- ✓ Натоварване с отговорности в семейството
- ✓ Подпомагане на семейството чрез работа
- ✓ Ниските очаквания на семейството, свързани с образованието
- ✓ Липса на интерес, ангажираност и подкрепа от страна на родителите
- ✓ Здравословни проблеми
- ✓ Преждевременен брак/бременност
- ✓ Проблеми, свързани с бедността

Нагласи, постижения, личностни и поведенчески характеристики

- ✓ Изоставане в ученето и ниски академични резултати
- ✓ Бягство или системно отсъствие от училище
- ✓ Ниска ангажираност с ученето
- ✓ Ниска мотивация
- ✓ Ниска самоувереност/самооценка
- ✓ на способностите за учене
- ✓ Негативни нагласи към училището
- ✓ Ниски очаквания към образование то и бъдещата кариера
- ✓ Здравословни проблеми
- ✓ Ниско самочувствие
- ✓ Поведенчески проблеми
- ✓ Конфликтни взаимоотношения
- ✓ Злоупотреба с наркотици/алкохол
- ✓ Ангажиране с престъпна дейност, принадлежност към банди
- ✓ Липса на позитивни очаквания за бъдещето

Училище и училищен климат

- ✓ Неравенства/сегрегация в училище то
- ✓ Тормоз, агресия
- ✓ Отчуждаване или липса на чувство за принадлежност към училищната общност
- ✓ Липса на (или недобра) кохезия в класната стая
- ✓ Проблеми във взаимоотношенията между учениците и учителите
- ✓ Липсата на механизми за подкрепа
- ✓ Проблеми във взаимоотношенията между съучениците
- ✓ Ниски очаквания към учениците
- ✓ Недобре развити механизми за съз даване на идентичност и чувство на принадлежност към училището
- ✓ Стигматизация

Източник: Институт за изследвания в образованието на база на преглед на литературата

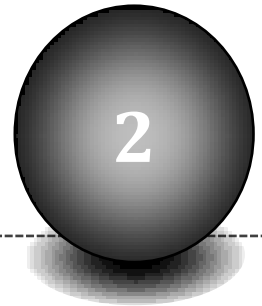

Как качеството на училищния живот може да повлияе върху процесите на дезангажиране и отпадане?

Профили на отпадащите ученици

1

Слабо академично представяне

Ниски академични резултати, системно изоставане, натрупване на пропуски в знанията и уменията. Ниска ангажираност с ученето, но относително малко прояви на лошо поведение в училище.

Ниска ангажираност с ученето. Неучастие в извънкласни дейности. Ниски стремежи, свързани с образованието и бъдещата професионална кариера. Липса на подкрепа от страна на семейството. Не винаги са насърчавани от учителите.

Среден към висок брой отсъствия. Ниски до средни академични резултати. Не намират смисъл да учат. Семейната среда не е подкрепяща. Ниски образователни стремежи, без визия за кариерно развитие. Не правят активен избор, свързан с образованието.

Лошо поведение; ниско самочувствие, стигма „лош ученик“. Липса на подкрепяща среда. Висок брой отсъствия. Пропуски в основни знания. Негативни възприятия за ученето и училището. Негативни социални взаимоотношения с учителите и понякога със съучениците. Тормоз. Без дългосрочна перспектива/визия.

* в червено е маркирана директната връзка с качеството на училищния живот

Профили на отпадащите ученици

1

Слабо академично представяне

По-чести прояви на лошо поведение, но също така високо ниво на участие в извънкласни дейности.

Изпитвани шокове: честа смяна на местоживеенето и/или училището, загуба на родител/грижа, ранна бременност, родителство. Ниски образователни стремежи.

Системни отсъствия, натрупани пропуски в знанията. Понякога наличие на позитивни възприятия, свързани с училището, но ниска ангажираност. Множество външни предизвикателства (извън училището).

Обезсърчени от учителите. Липса на родителска подкрепа. Ниски стремежи. Ниско самочувствие.

Несъответствие между очакванията и релността или между уменията/академичните постижения и стремежите. Разочарование. Друго (извън училището): бедност, неблагоприятно поведение извън училище.

Профили на отпадащите ученици

2

Средно академично представяне

Ниско ангажиране с училището – не го харесват, не се интересуват от оценките, малко или почти никакви стремежи

Липса на видимо лошо поведение. Умерено до високо ниво на ангажиране с образованието – позитивни възгледи по отношение на училището, без сериозни проблеми с отсъствия. Трудни за разпознаване.

Изпитвани шокове (честа смяна на местоживеенето и/или училището, загуба на родител/грижа) в комбинация с ниски стремежи и липса на подкрепа, когато такава е необходима

Несъответствие между предпочитания и налични умения. Психологически нестабилни, податливи на стрес, с ниско самочувствие, неуверени.

Неудачен избор на училище/образователна пътека поради липса на информация за вземане на информирано решение. Смятат, че училището не е от значение, че не научават нищо или че не му принадлежат.

Профили на отпадащите ученици

3

Високо академично представяне

Антисоциално поведение (лъжи, побой, кражби, вандализъм). Високо ниво на депресия. Ниско ниво на кохезия в семейството, липса на подкрепа от страна на родителите. Възможно домашно насилие или тормоз. Възможна злоупотреба с наркотици, участие в банди и неблагоприятно поведение на съучениците.

Високи нива на депресия. Позитивно отношение на учителите. Много ниско ниво на кохезия в семейството. Високо ниво на контрол от страна на родителите.

Липса на мотивация и отегчение от училището, независимо от доброто представяне. По-високи от средните нива на депресия. Учителите проявяват много добро отношение към тях. Добри социални умения. Функционално семейство.

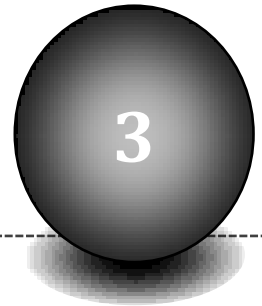

Кои области от качеството на училищния живот можем да измерим?

Теоретични модели

Epstein & McPartland

(1) Удовлетвореност от училището
(2) Ангажираност към работата в клас
(3) Реакции към учителите

Ainley, Batten &Miller

(1) Удовлетворение от работата в училище
(2) Чувство за отчуждение от училището
(3) Осъзнатост за подкрепата от страна на учителите
(4) Статус на ученика според отношението на другите в училището
(5) Чувство за идентичност на учениците
(6) Възможности за бъдещия живот, предоставяни от работата в училището
(7) Чувство за постижения в училище

Качеството на училищния живот е общата удовлетвореност и благосъстояние на учениците от гледна точка на техния позитивен или негативен опит от участието в дейности, характерни за училището (Malin & Linnakyla (2001)).

Mok & Flynn

(1) Общи позитивни реакции към училището
(2) Негативни реакции към училището
(3) Статус
(4) Идентичност
(5) Взаимоотношения с учителите
(6) Възможности
(7) Постижения

Yoon & Järvinen

(1) Обща удовлетвореност от училището
(2) Взаимоотношения между съучениците
(3) Взаимоотношения между учителите и ученици

Williams & Batten
Williams &Roey

(1) Общи реакции към училището
(2) Позитивни чувства към училището
(3) Негативни чувства към училището
(3) Възможности
(4) Взаимоотношения с учителите
(5) Идентичност
(6) Статус

Weintraub & Bar-Haim

(1) Взаимоотношения учител-ученик
(2) Физическа среда в училището и класната стая
(3) Позитивни чувства към училището
(4) Негативни чувства към училището

Скàли за качеството на училищния живот в гимназиален етап

Принадлежност към училището

1

Позитивни и негативни реакции към училището

Значимост на работата в училище

3

Осъзнато значение на училището за по-нататъшното образование и кариера.

Безопасност на училищната среда

5

Ограничена експозиция на тормоз и насилие в училище.

Взаимоотношения с учителите

2

Осъзнатост за подкрепата, вниманието,насърчава нето, изслушването, разбирането, ентусиазма на учителя

Сътрудничество между учениците

4

Действително сътрудничество, осъзнаване на ролята и ценността, поощрение

Чувство за постижения

6

Самооценка за способностите за справяне със задачите

Скàли за качеството на училищния живот в начален етап

Принадлежност към училището

1

Позитивни и негативни реакции към училището

Безопасност на училищната среда

3

Ограничена експозиция на тормоз и насилие в училище.

Взаимоотношения с учителите

2

Осъзнатост за подкрепата, вниманието,насърчава нето, изслушването, разбирането, ентусиазма на учителя

Използвани данни

Програмата за международно оценяване на учениците (PISA 2018)

5294 ученици (15-16 години) от 197 училища в цялата страна

93% от извадката - IX клас
47.8% момичета
52.2% момчета
48.3% професионални паралелки
46.9% в профилирани паралелки

Международното изследване на уменията за четене на учениците в 4. клас (PIRLS 2016)

4281 четвъртокласници от 153 училища в цялата страна

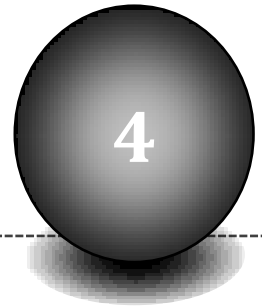

Каква е оценката на учениците за качеството на живота им в училище? Къде са различията?

Общи възприятия за качеството на училищния живот на учениците в гимназиален етап

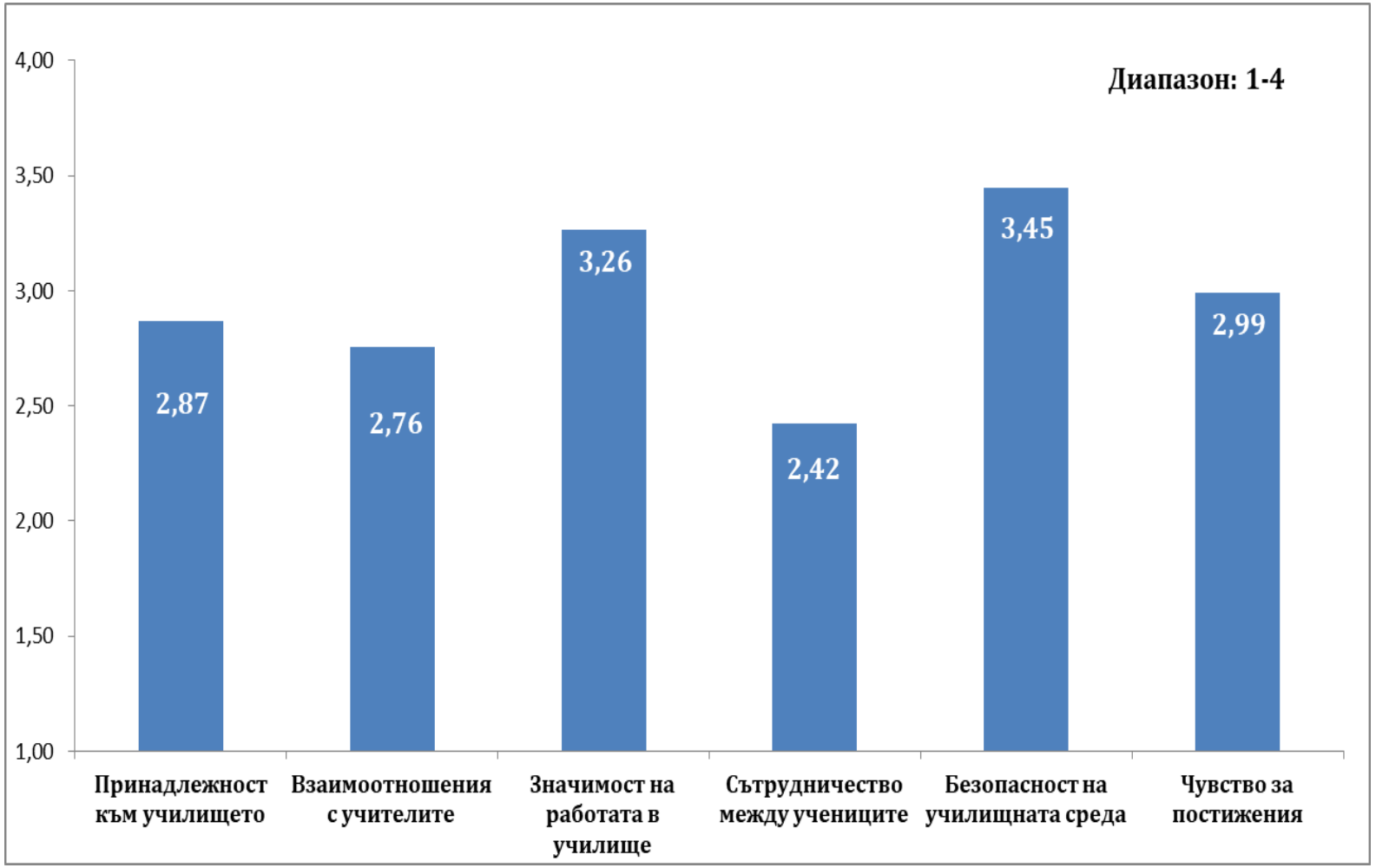

Източник: Институт за изследвания в образованието

Общи възприятия за качеството на училищния живот на учениците в гимназиален етап

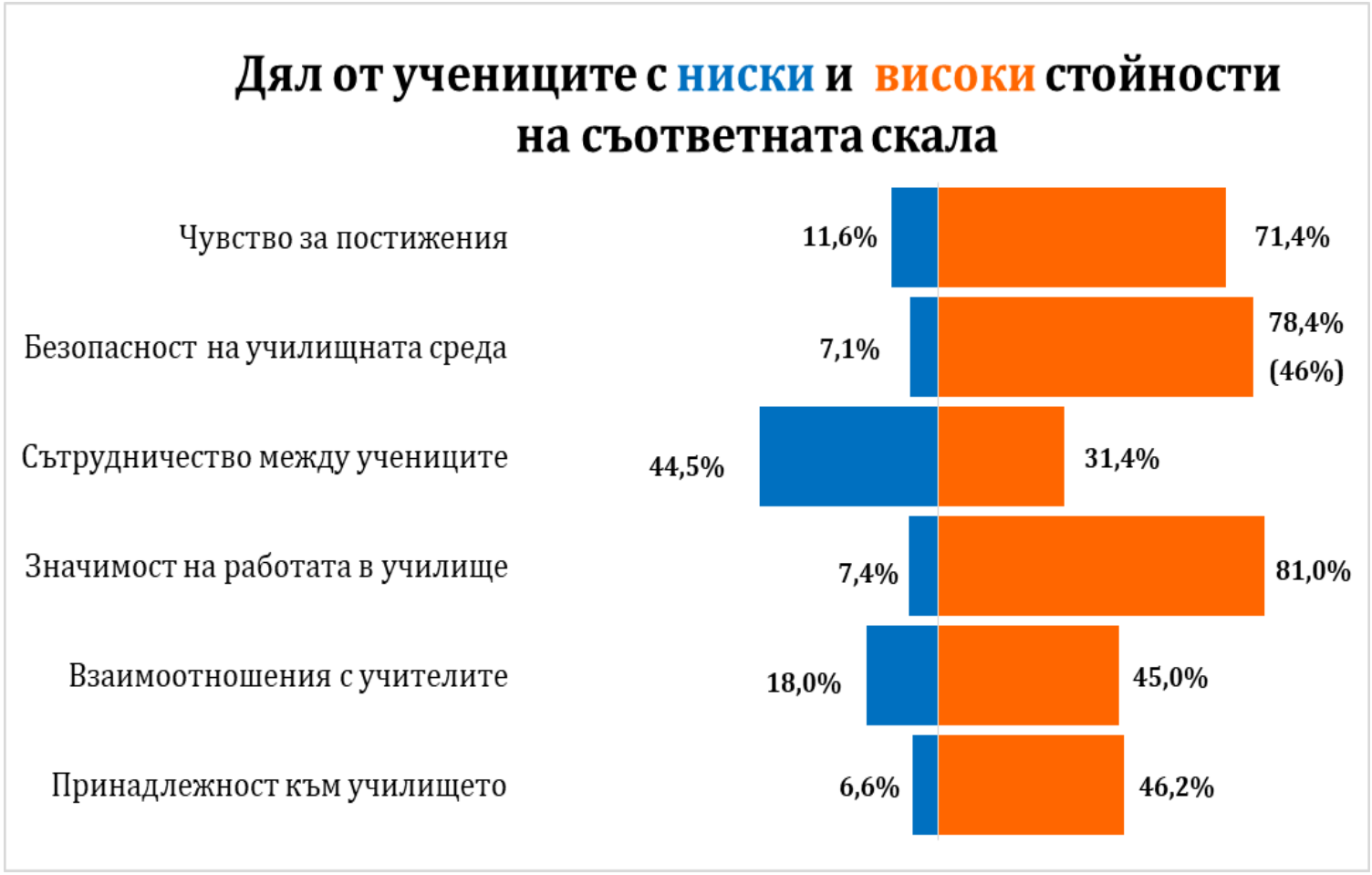

Източник: Институт за изследвания в образованието

Тормозът и насилието в училище

Източник: Институт за изследвания в образованието

Връзка между безопасността на училищната среда и чувството за принадлежност към училището

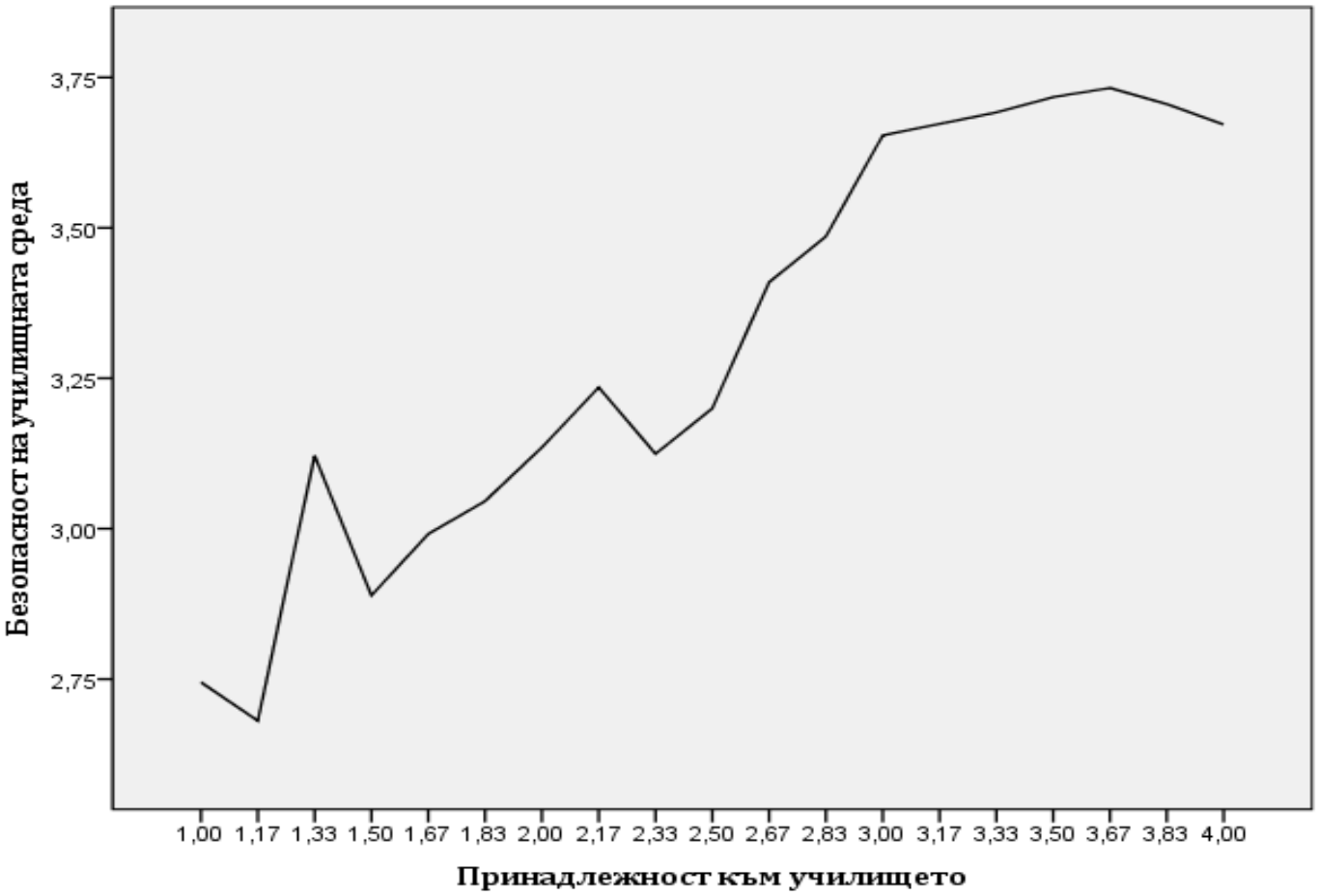

Източник: Институт за изследвания в образованието

не се открива статистически значима разлика между оценката на момчетата и момичетата за нивото на сътрудничество между учениците

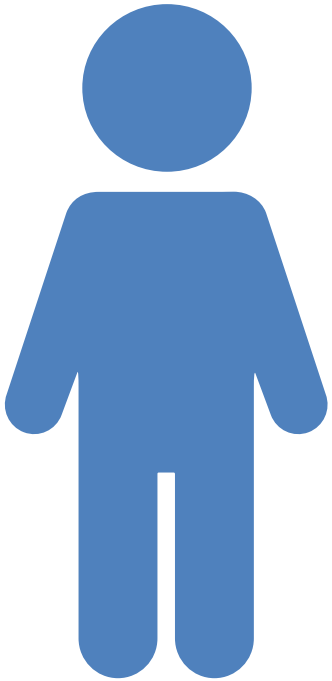

при всички останали скали - по-висока оценка за качеството на училищния живот при момичетата, отколкото при момчетата

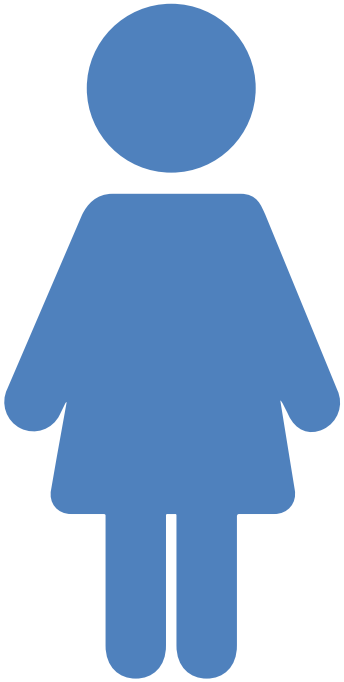

Качеството на училищния живот според икономическия, социален и културен статус на семейството

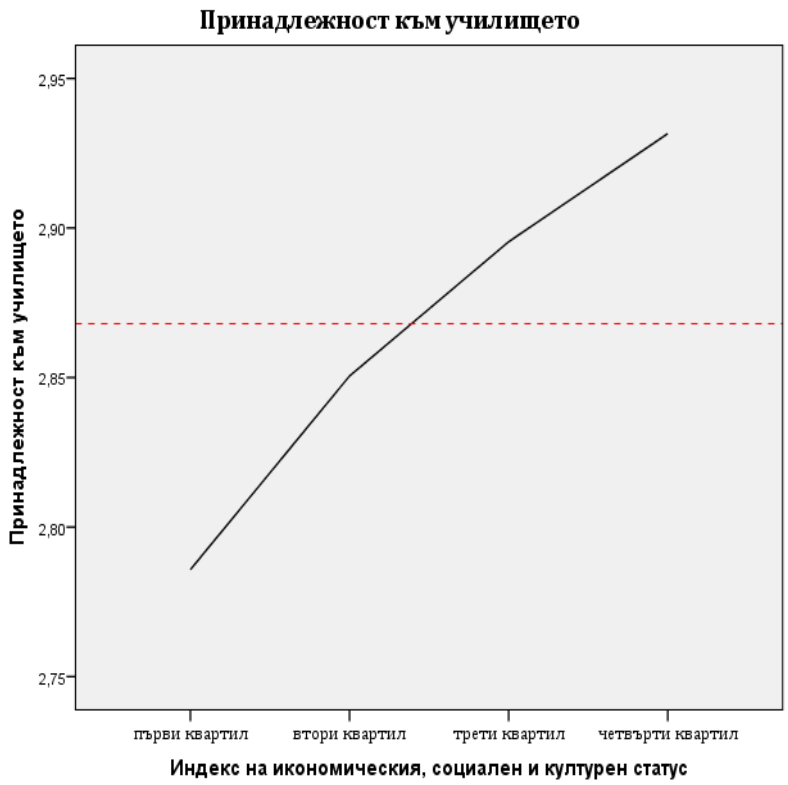

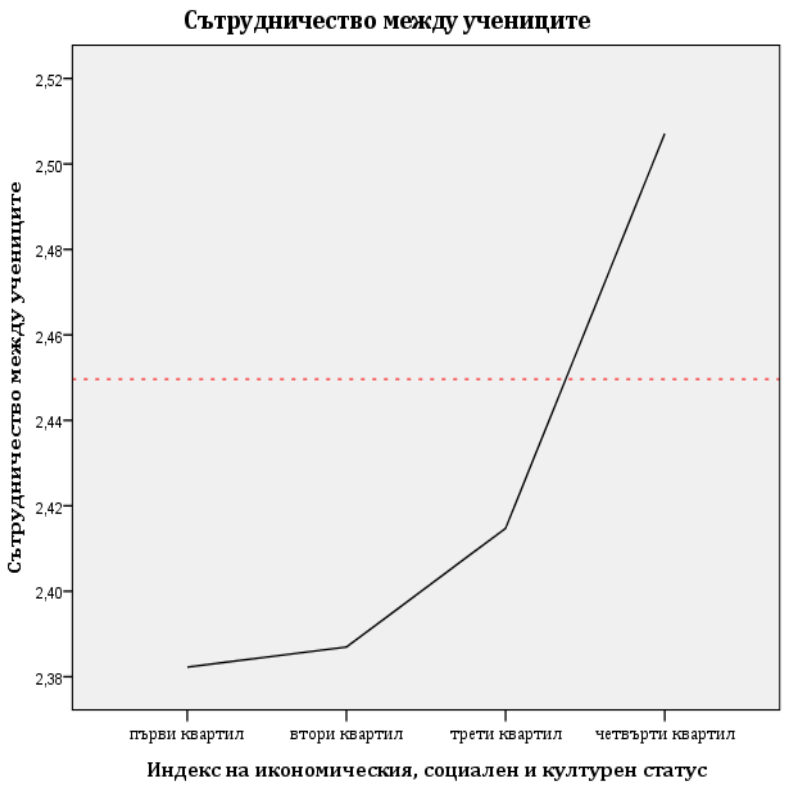

Източник: Институт за изследвания в образованието

Качеството на училищния живот според икономическия, социален и културен статус на семейството

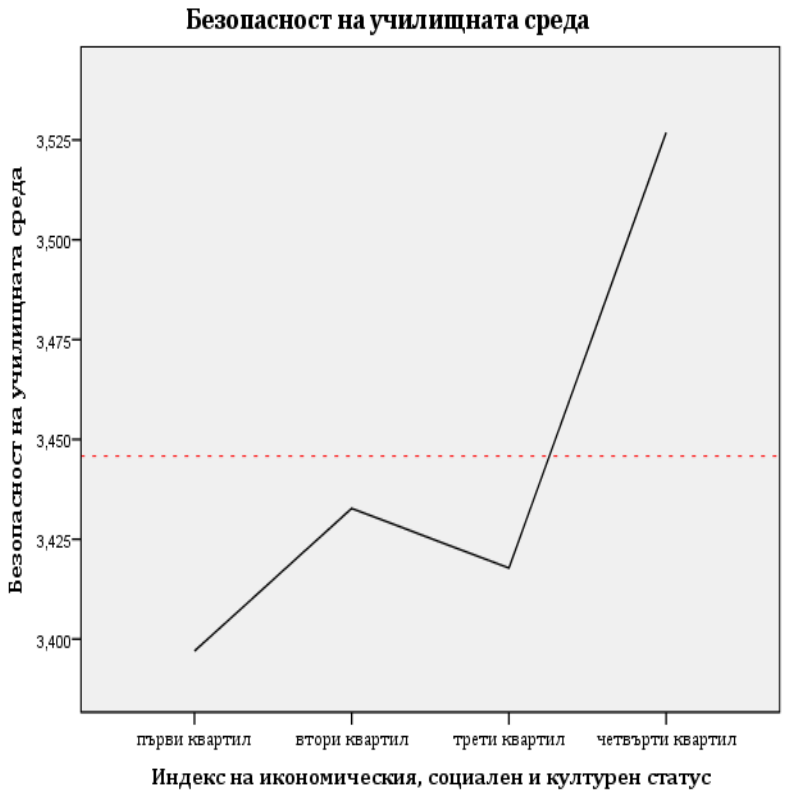

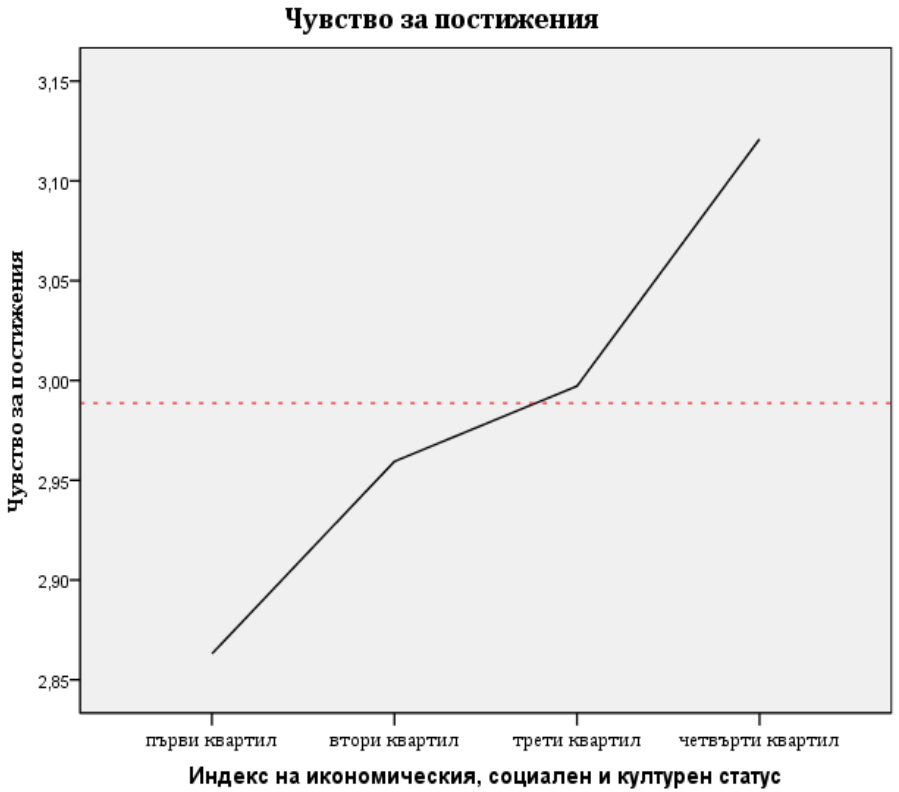

Източник: Институт за изследвания в образованието

Дял на учениците с най-висок и най-нисък социално-икономически статус, които имат ниски стойности на скàлите за качество на училищния живот

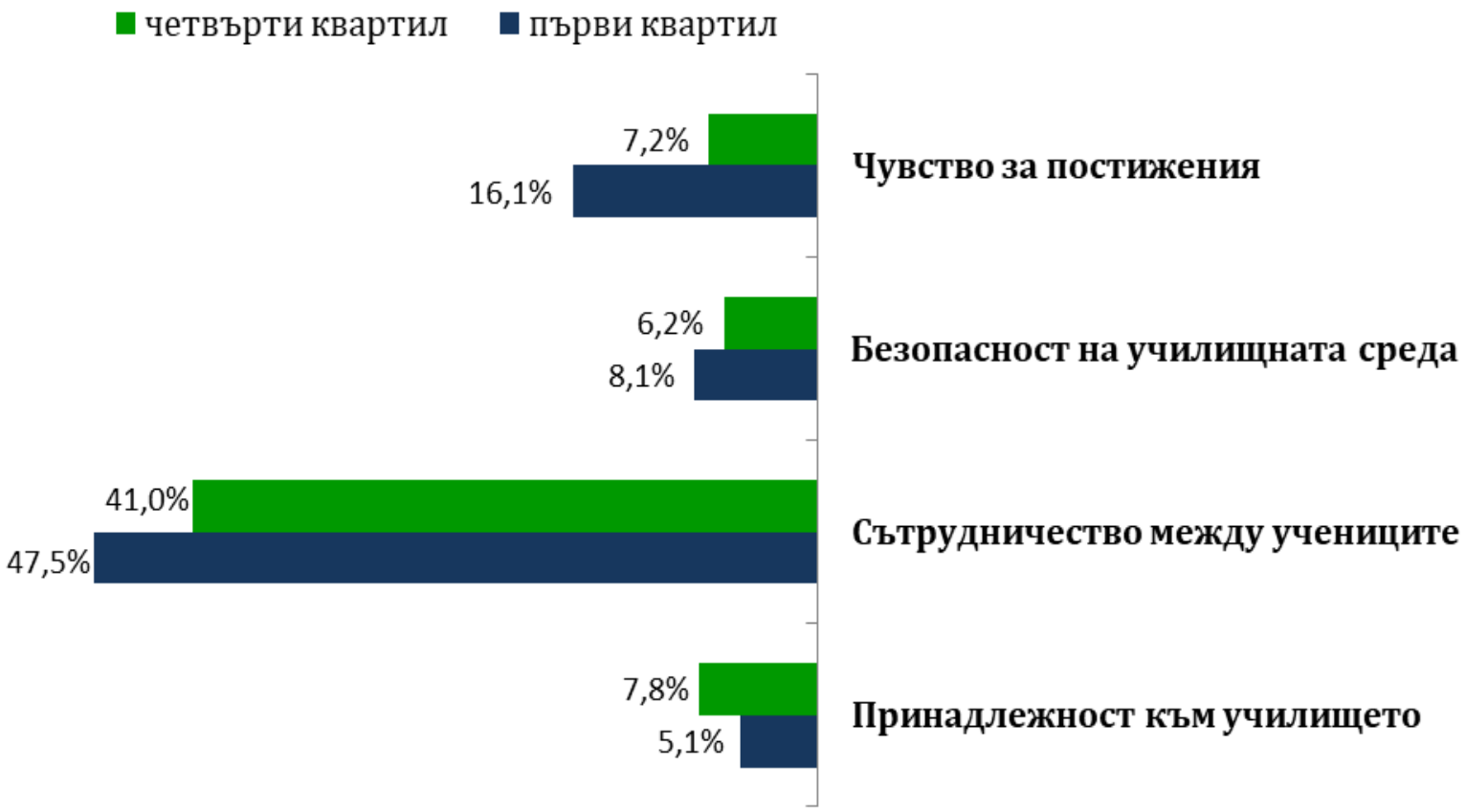

Източник: Институт за изследвания в образованието

Качеството на училищния живот според образователното равнище на родителите

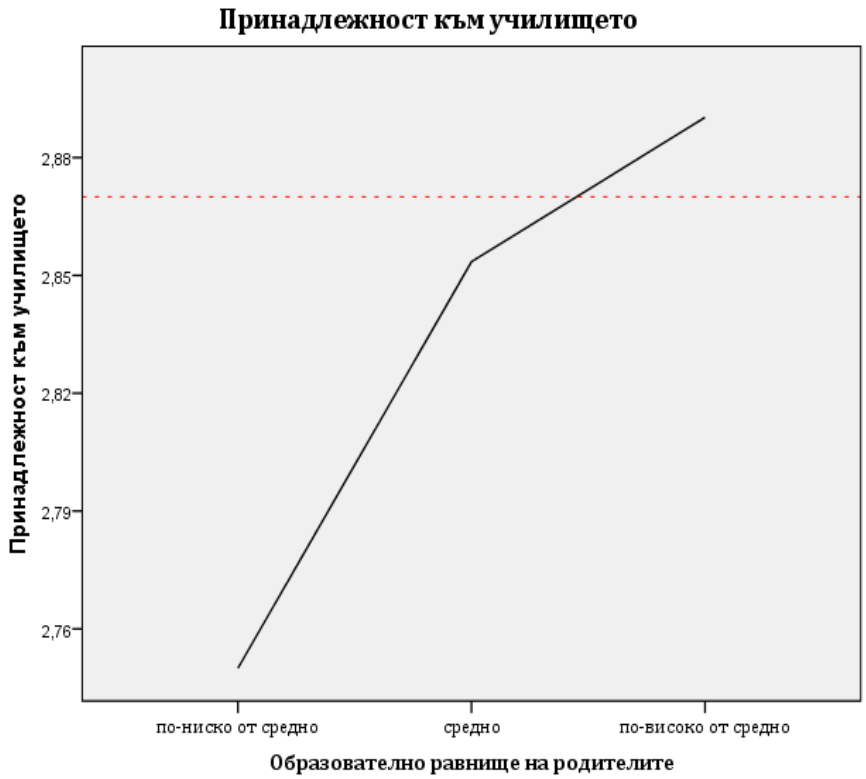

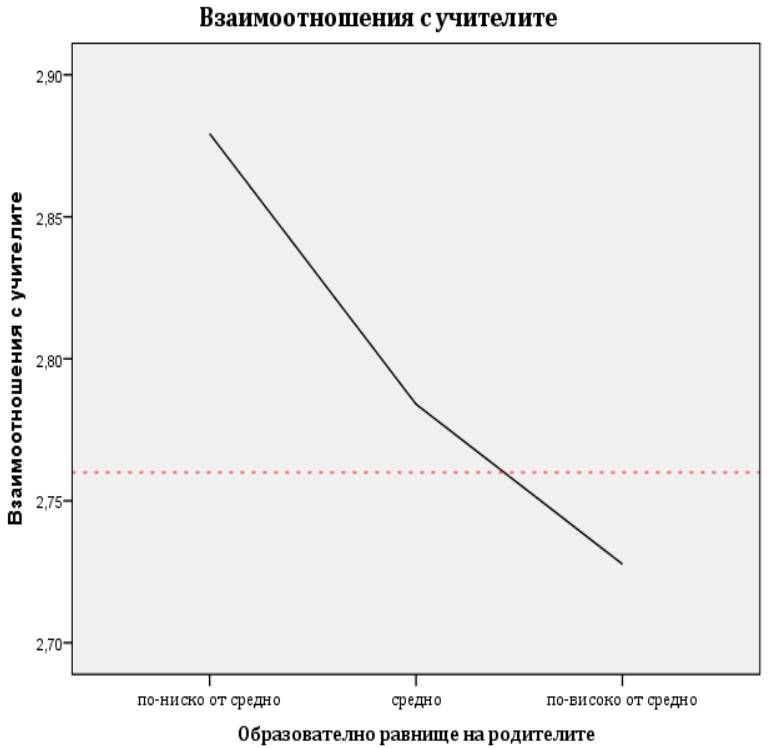

Източник: Институт за изследвания в образованието

Качеството на училищния живот според образователното равнище на родителите

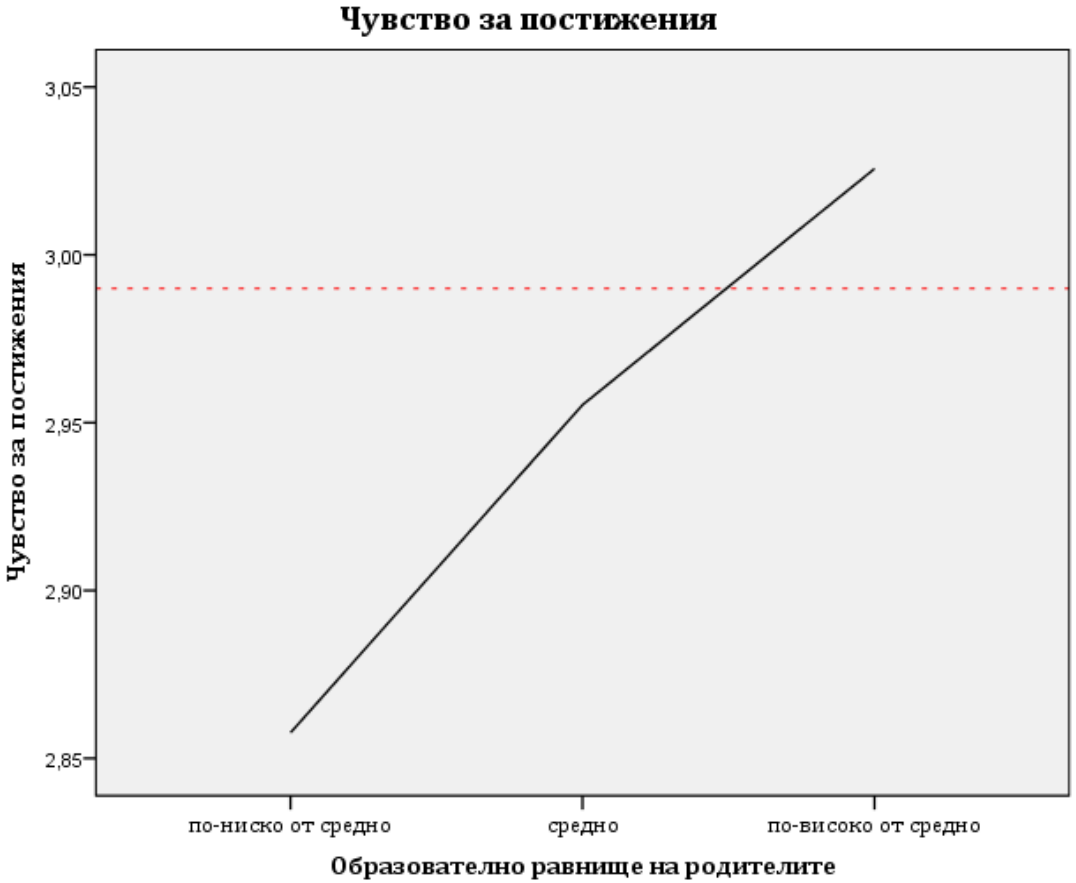

Източник: Институт за изследвания в образованието

Качеството на училищния живот според езика, говорен в семейството

Няма статистически значима разлика във възприятията за получаваната подкрепа, внимание от страна на учителите в зависимост от майчиния език.

Учениците, чиито майчин език е български, имат по-висока субективна оценка по всички други скали за качеството на училищния живот от учениците, които имат друг майчин език.

Най-големи са различията при принадлежността към училището и чувството за постижения.

Качеството на училищния живот според образователната програма

Във всички изследвани области учениците в профилирани паралелки имат по-висока субективна оценка за качеството на училищния живот от тази на връстниците им, учещи в професионални паралелки

Най-висока разлика се установява при възприятията за безопасност на училищната среда и чувството за постижения

Учениците от професионалните паралелки демонстрират по-ниска увереност в способностите си да се справят със задачите от своите връстници, учещи по програми за профилирана подготовка

Качеството на училищния живот в начален етап

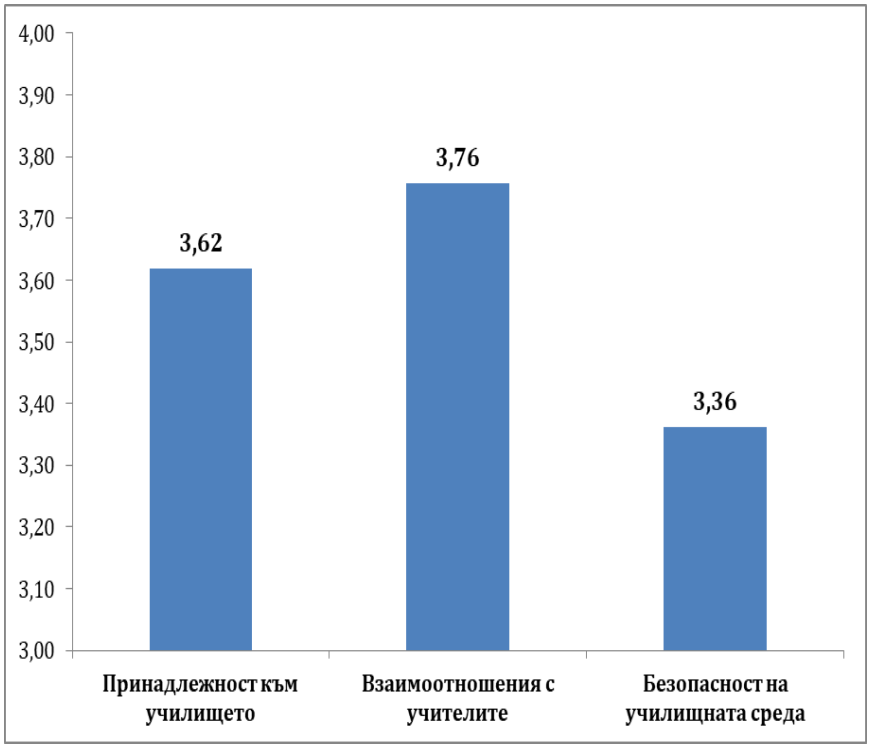

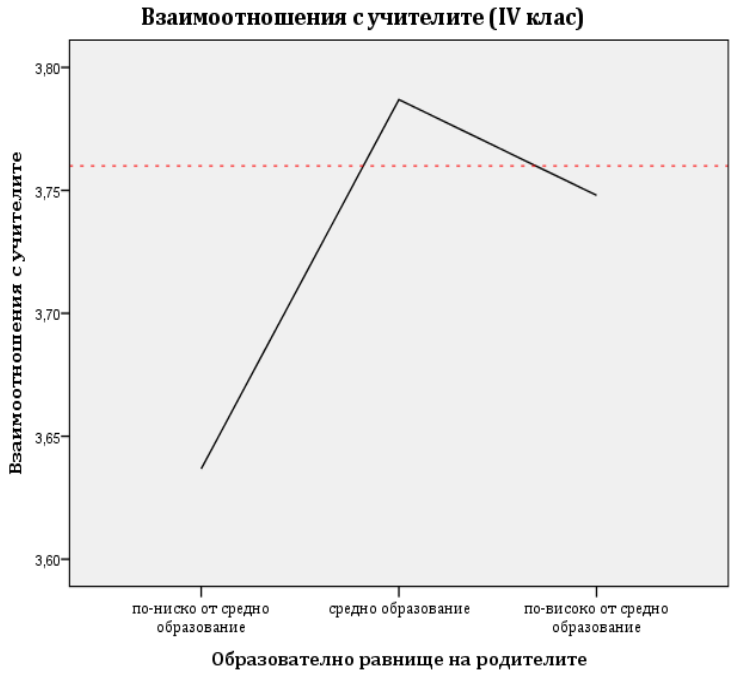

- Четвъртокласниците, чиито майчин език е български, имат малко по-ниска субективна оценка за безопасността на училищната среда от тези, които общуват на друг език у дома.

- По-ниско чувството за принадлежност към училището при децата на по-високообразованите родители.
- Момичетата имат по-позитивна оценка от момчетата.

Източник: Институт за изследвания в образованието

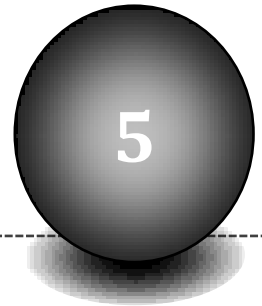

Има ли връзка между качеството на училищния живот и мотивацията?

Връзка между качеството на училищния живот и мотивацията

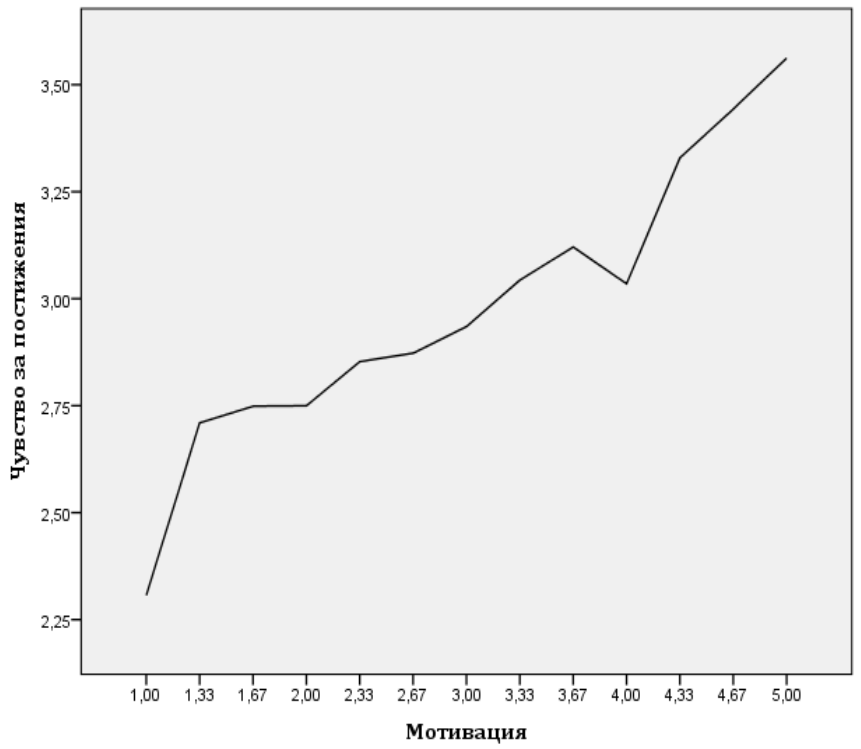

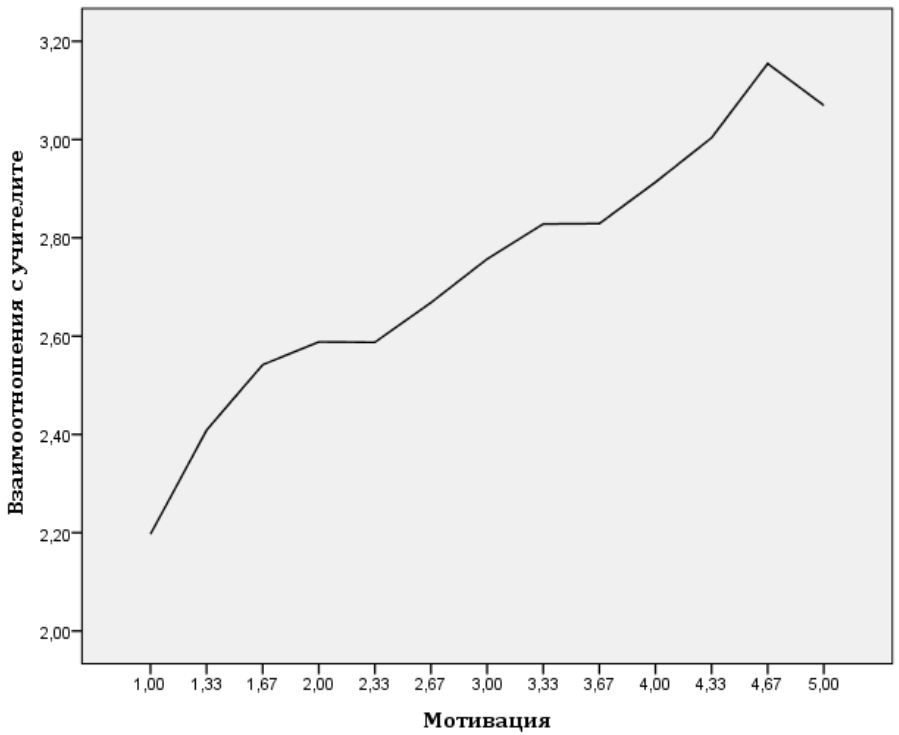

Източник: Институт за изследвания в образованието

Връзка между качеството на училищния живот и мотивацията

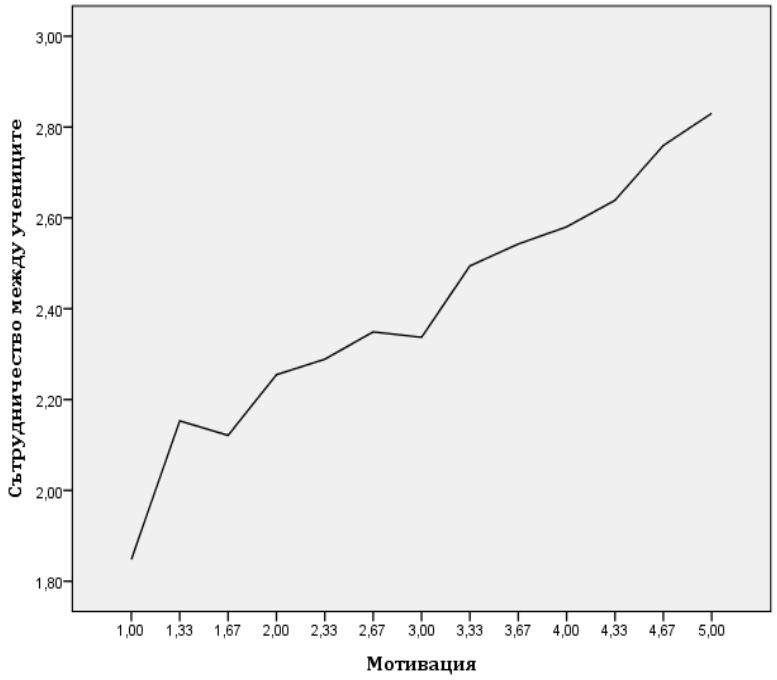

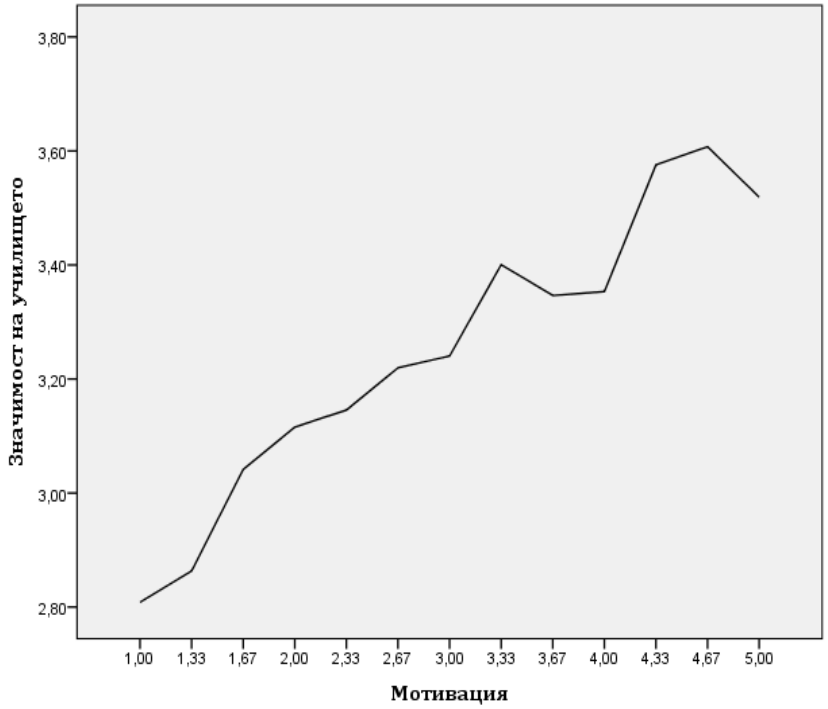

Източник: Институт за изследвания в образованието

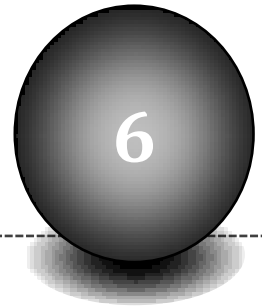

Има ли връзка между качеството на училищния живот и академичните постижения?

Качеството на училищния живот и академичните постижения в гимназиален етап

Последователен модел на позитивно въздействие на качеството на училищния живот върху резултатите по четене на PISA 2018.

Най-съществено позитивно въздействие върху резултатите:

- чувство за постижения;
- формирането на чувство за принадлежност към училището.

Увеличаване на тези скали с 1 т. подобрява резултата с еквивалент на наученото за 1 година в училище

По-високите стойности на всички скàли са свързани с постигането на по-висок резултат в областта на четивната грамотност. Тези резултати се запазват и след контролиране за влиянието на контекстуалните фактори.

Подобряване на безопасността на учебната среда с 1 т. повишава резултата по четене с 28 точки

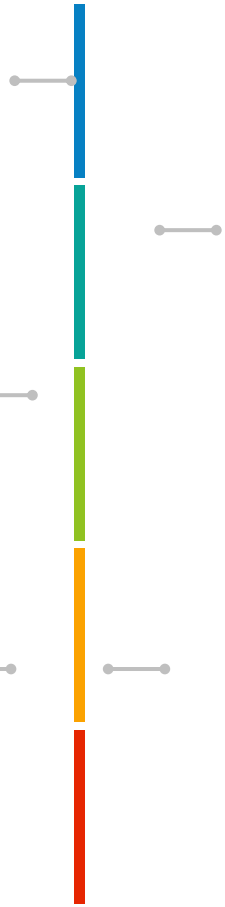

Качеството на училищния живот и академичните постижения в гимназиален етап

Най-значителен ефект - подобряването на чувството за принадлежност към училището при учениците с най-неблагоприятен социално-икономически статус.

Много голям позитивен ефект върху резултатите - при подобряване на чувството за постижения при:

- момичетата;
- учениците от профилирани паралелки;
- учениците от семейства с високообразовани родители

Съществено позитивно въздействие върху резултатите на учениците с майчин език, различен от български има подобряването на:

- чувството за принадлежност към училището;
- взаимоотношенията с учителите;
- подобряването на чувството за постижения

Няма ефект безопасността на училищната среда.

Качеството на училищния живот и академичните резултати в четвърти клас

Позитивно въздействие на взаимоотношенията с учителите и безопасността на училищната среда върху резултатите по четене. Ефектът се запазва и след контролиране за въздействието на социално-демографските фактори.

Безопасността на училищната среда влияе положително върху резултатите по четене на учениците, чиито майчин език е български и при тези, чиито родители са със средно и висше образование.

Позитивното въздействие на подкрепата от учителите е особено силно при учениците, които в семейството си общуват на друг език, различен от българския, както и при учениците, чиито родители са с основно и по-ниско образование.

Безопасността на училищната среда не оказва статистически значим ефект върху резултатите на учениците, които в дома си общуват на друг език, както и при децата на родители с ниско образователно равнище.

Ангажираност и самооценка на способностите за учене V-XII клас

Източник: Институт за изследвания в образованието

Благодаря!
Hristova@ire-bg.org